

Renesanční architektura

Stavební druhy

-Tvrze, radnice, klášterní školy

-zámky, městské paláce, předměstské vily, školy, divadla, knihovny, galerie, muzea

-Nemocnice, starobince, chudobince, nalezince

Technické stavby

Burzy, banky, mincovny a věznice

Zahrady

Pevnosti

sportoviště

Stavební materiály

Kámen

Cihla

Malty a omítky

Sgrafito – nová renesanční technika

Chiaroscuro – malba, v níž jasně osvětlené tvary vystupují z temna okolí

Dřevo

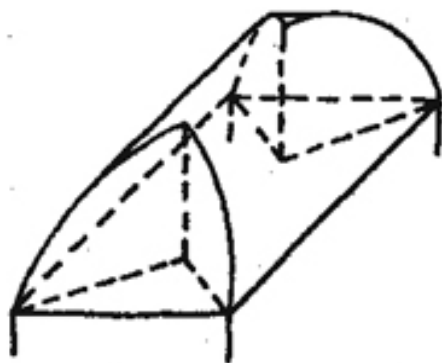
Kovy

Pomocné materiály – sádra, rákosí, asfalt, tkaniny, kůže

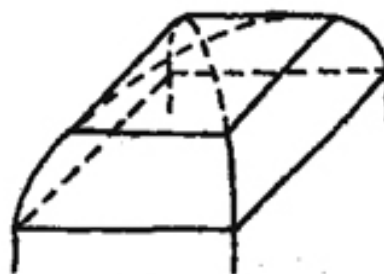
sgrafito

Klenba necková a zracadlovová

1

2

Renesanční architektura

- **Raná 1420-1500**
- Filippo Brunelleschi, Leone Battista Alberti, Michelozzo Michelozzi, Luciano da Laurena.
- Hlavními středisky jsou Florencie a Benátky

- **Vrcholná 1500-1550**
- Donato Angelo Bramante a rok 1499 – jeho příchod do Říma
- Raffael Santi, Giulio Romano, Jacopo Sansovino a první etapa Michelangela Buonarrotiho
- Hlavní středisko je Řím

- **Pozdní renesance a manýrismus – 1550-1580/1600**
- Michelangelo, Andrea Palladio, Giacomo Barozzi da Vignola

Palácové průčelí

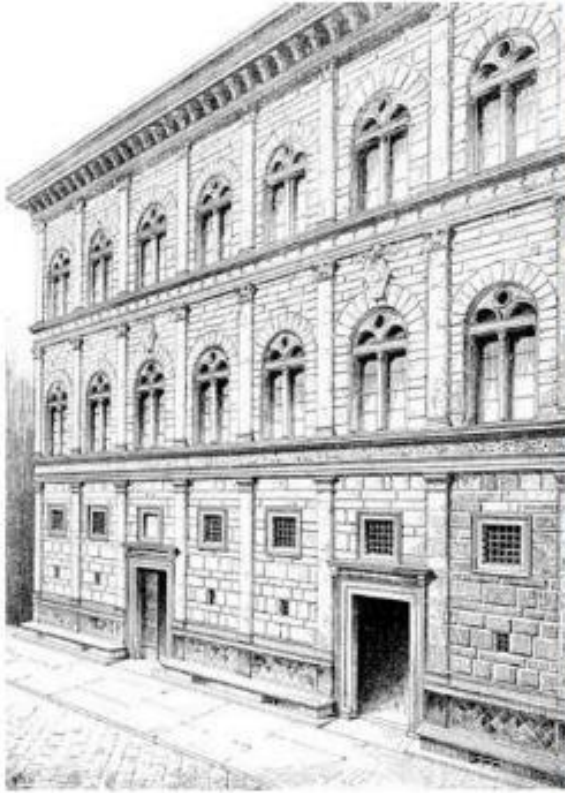
Pitti, Florenci – bosované průčelí

Medici-Riccardi – Michelozzo Michelozzi

Rucellai – L.B. Alberti

Cancellaria, Řím

Palazzo del Té, Mantova, Giulio Romano

Palazzo dei Conservatori, Michelangelo

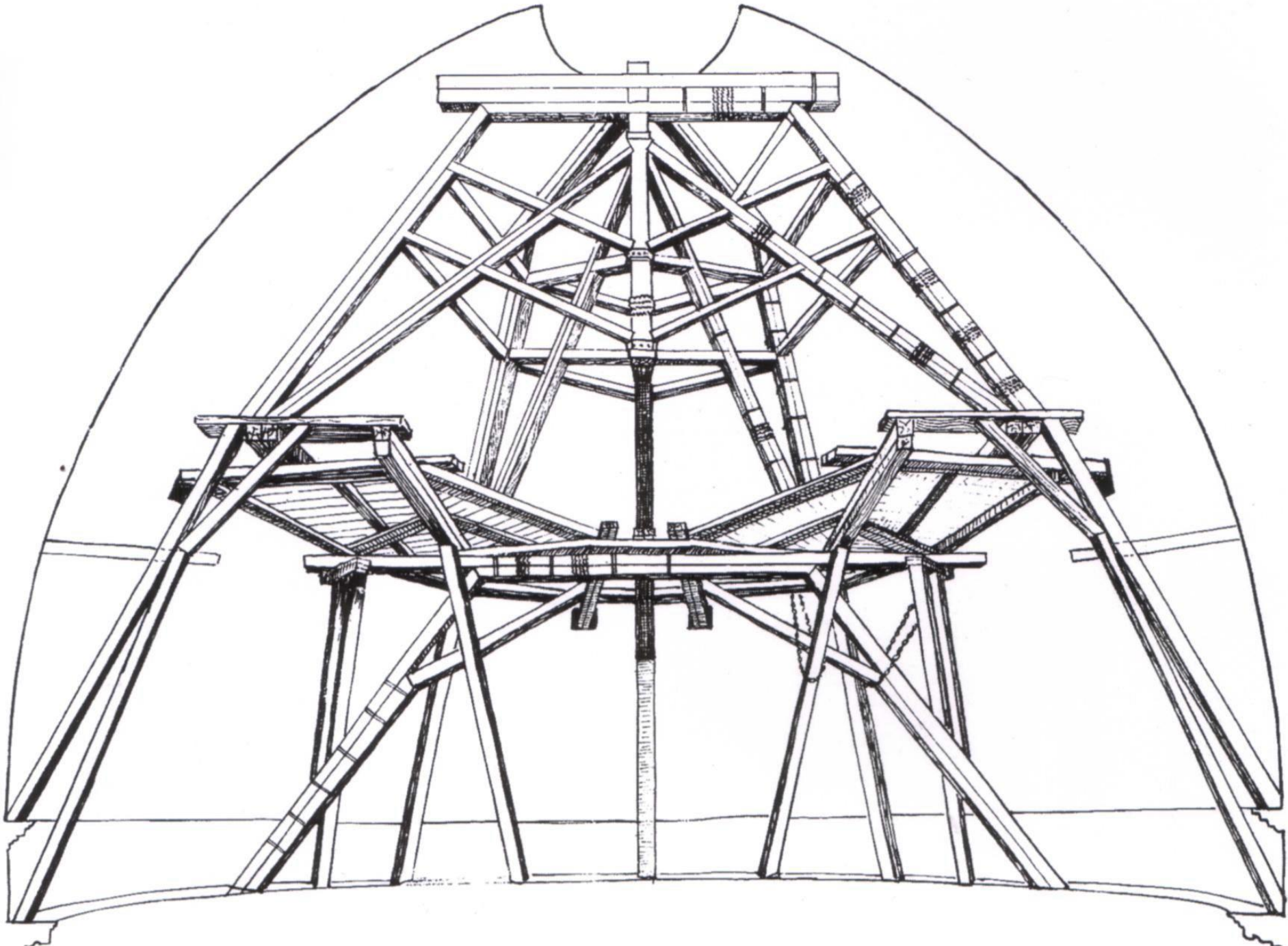

Palazzo Spada, Řím

Palazzo Farnese, Řím

Filippo Brunelleschi

Kupole florentského dómu-1418

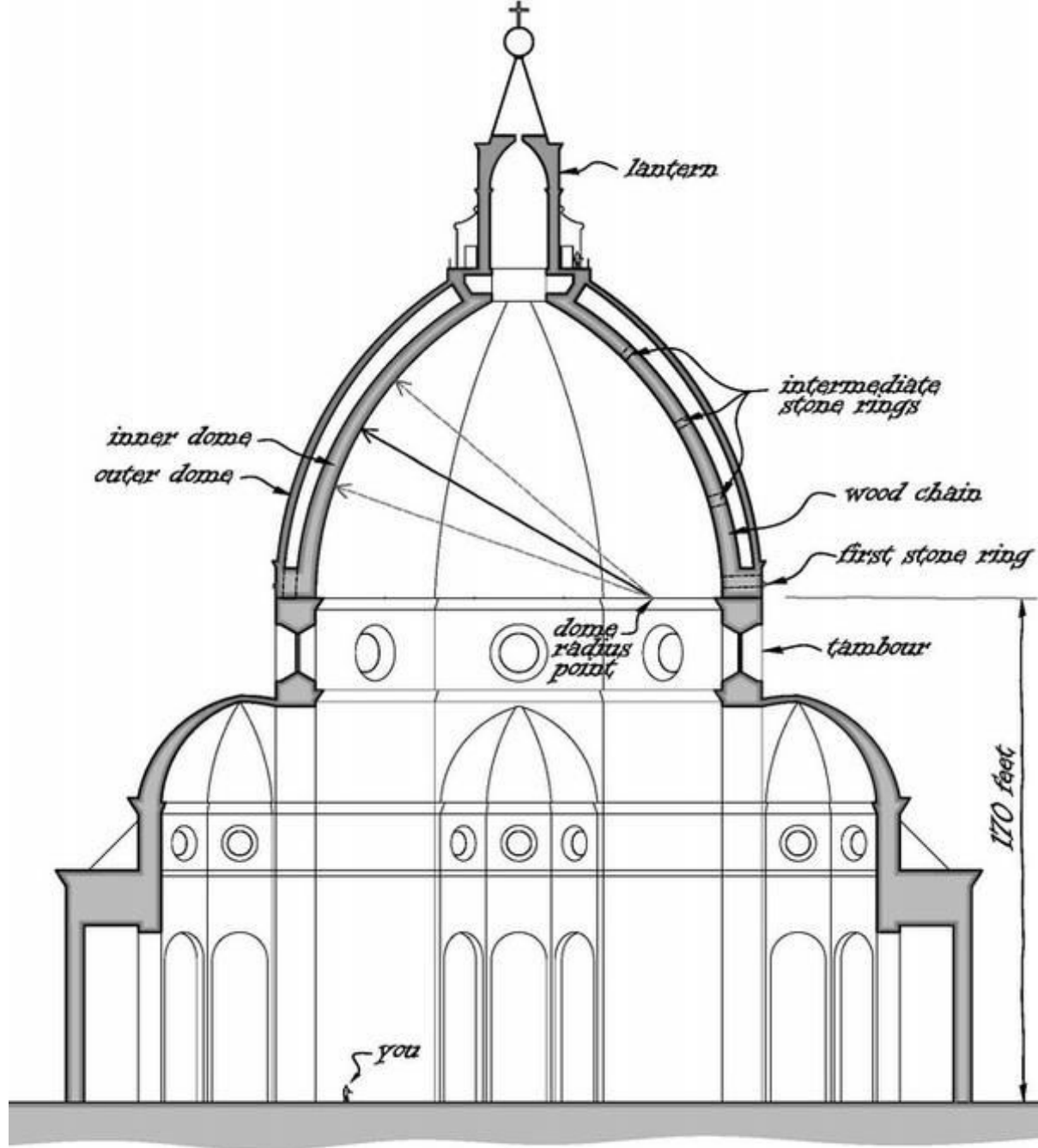
Osmiboká dvouplášťová klášterní klenba, šířka 42m, stavěná bez lešení

Ospedale degli Innocenti – 1419

arkádově řešené průčelí s otevřenými lodžiiemi se sloupovými arkádami – vzor pro florentská náměstí

<https://www.youtube.com/watch?v=IOPIGPQPuM>

*SANTA MARIA del FIORE,
CROSS-SECTION*

Model kupole Santa Maria del Fiore objevený v roce 2013 ve Florencii nedaleko katedrály při kopání základů pro rozšíření katedrálního muzea

Filippo Brunelleschi, Ospedale degli Innocenti, Florence, 1419–1426

**Florence, San
Lorenzo, Stará
sakristie, Filippo
Brunelleschi,
1419–1428**

Tommaso Masaccio, Sv. Trojice, 1427–1428, freska, Santa Maria Novella, Florencie

Florence, San Lorenzo, Filippo Brunelleschi, od 1419

Florence, Filippo Brunelleschi, San Spirito, od 1434

Přelom 15. a 16. století – Donato Bramante

- v této době vyniká osobnost **Donata Bramanteho**, jehož dílo představuje **syntézu** mezi přístupem **Brunelleschiho** a **Albertiho**
- je to malíř-architekt; počátky jeho tvorby spadají do Milána, kde se seznámil s **Leonardem da Vinci**, který pracoval na teorii založené na **spojování světla a stínu**; věnoval se i architektuře, o čemž svědčí kresby v jeho skicáku
- dochovala se **mince**, na jejíž rubové straně je vyražena **stavba baziliky sv. Petra ve Vatikánu** – je zde zachycena podoba stavby ještě před tím, než na ní začal pracovat Bramante
- **Bramante**, který byl žákem Luciana Laurany, se seznámil s prací Leonarda a pod jeho vlivem se ve svém díle také snažil o **spojení světla a stínu** – což se stává **třetí modus renesanční architektury** (první modus představuje architektura **Brunelleschiho** a jeho následovníků, **druhý architektura Albertiho**)

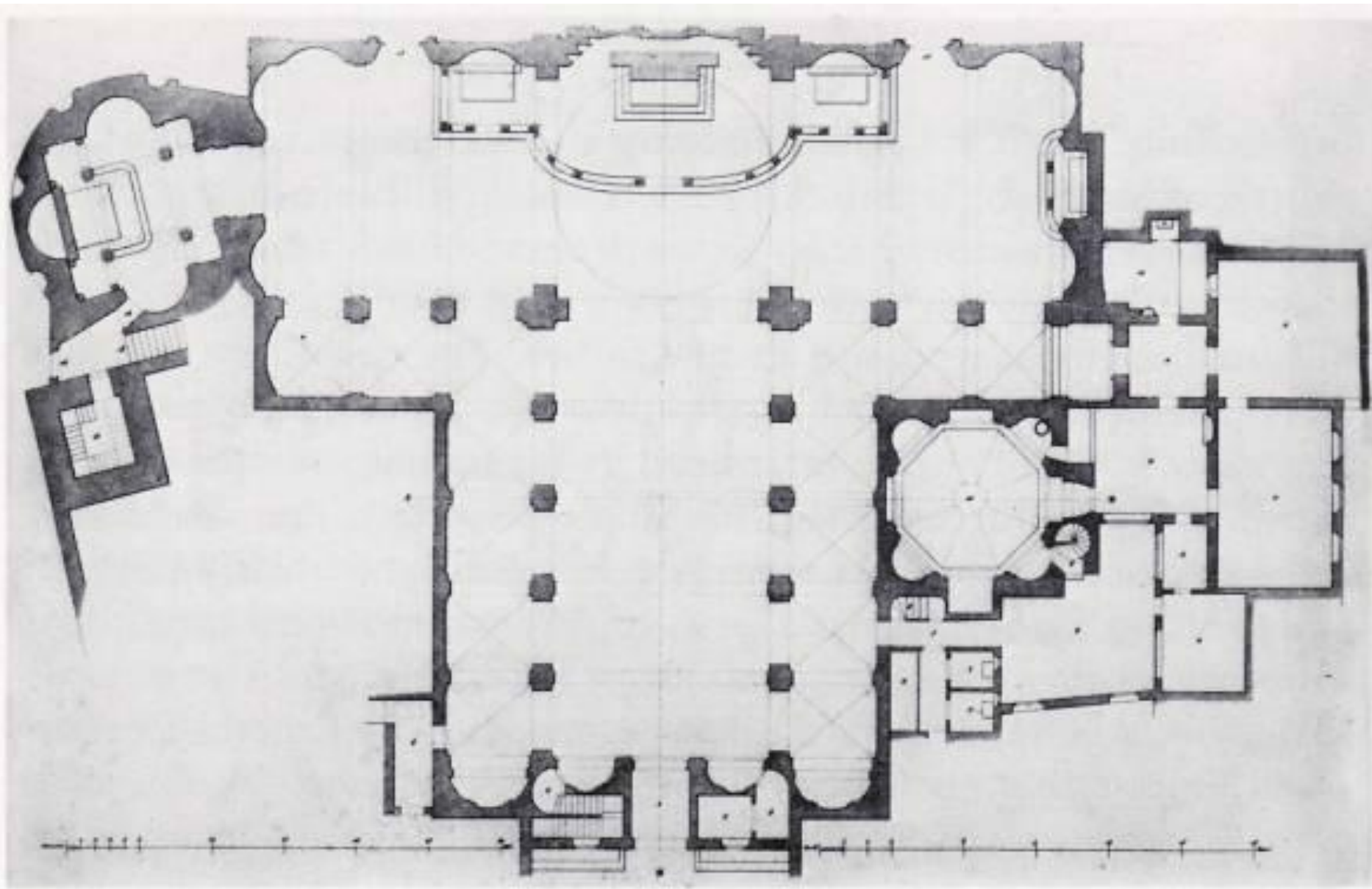
- v *Miláně* pracoval **Bramante** na stavbě kostela ***Santa Maria presso San Satiro***
- jednalo se o přestavbu exteriéru
- stavba má tři patra, v každém z nich se objevuje jiný geometrický dekor
- Bramante tu vlastně **obestavěl rotundu**, a to následujícím způsobem: přízemí je na půdorysu kruhu, fasáda zdobená inkrustací je **pročleněna nikami a pilastry**; niky nejsou příliš hluboké a tím architekt dosahuje toho, že **součástí stavby je stín**
- nad kruhovým přízemím je patro na půdorysu řeckého kříže, na jehož ramenech jsou oculi; stavba je završena oktogonální věžičkou s lucernou

Donato Bramante, Santa Maria presso San Satiro, Miláno, kol. 1470

- vedle kostela Santa Maria presso San Spirito se nachází kostel ***Santa Maria delle Grazie*** (kol. 1492); šlo o starší nedokončenou stavbu, které chyběl chór i transept
- Bramante ke stávajícímu trojlodí přidal čtvercový závěr s velkými bočními apsidami, pak teprve přidal vlastní chór; čtvercový závěr se dvěma apsidami je zaklenut mohutnou kupolí
- to, že Bramante pracuje v architektuře **se světlem a stínem**, je zvláště **zřetelné na fasádách obou apsid i vlastního chóru**, které jsou rozčleněny slepými okny, jejichž vykrojení vrhá viditelné stíny na výplňové zdivo těchto slepých oken
- vzniká tak „**malířský styl**“ **Bramanteho** architektury – jeho **exteriéry působí malířsky** – srov. ***Santa Maria delle Grazie*** (fasáda závěru)

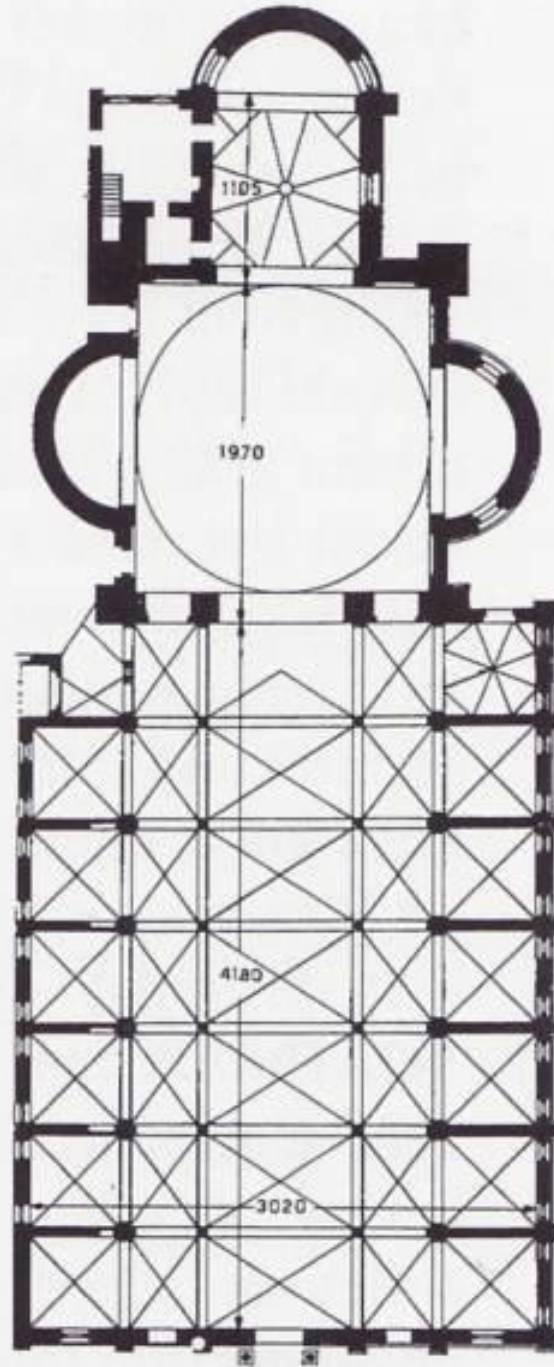
C. BROCCI

FIRENZE

3844. MILANO. S. MARIA DELLE GRAZIE

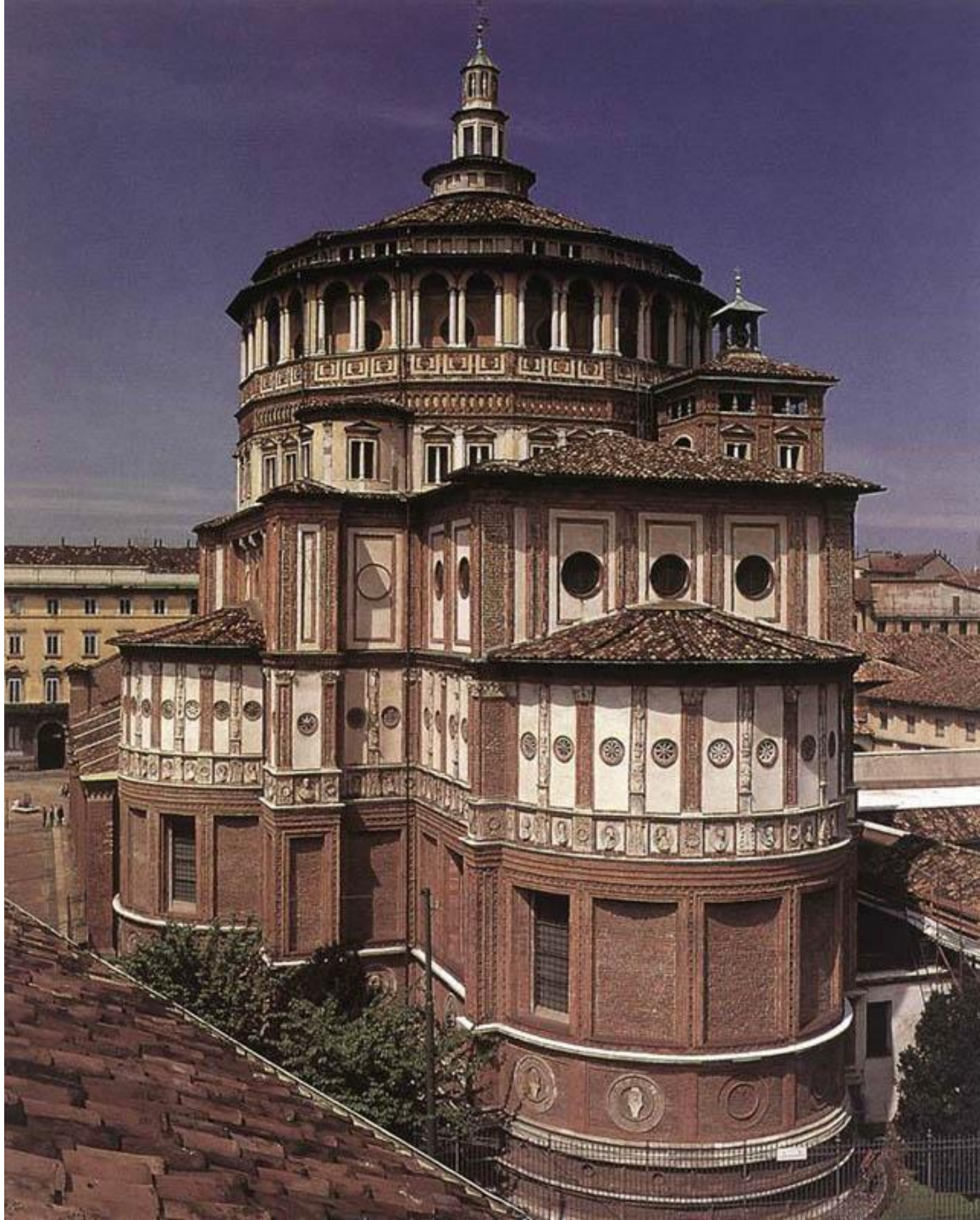

Santa Maria delle Grazie, Miláno

Bramante, Santa Maria delle Grazie, Miláno

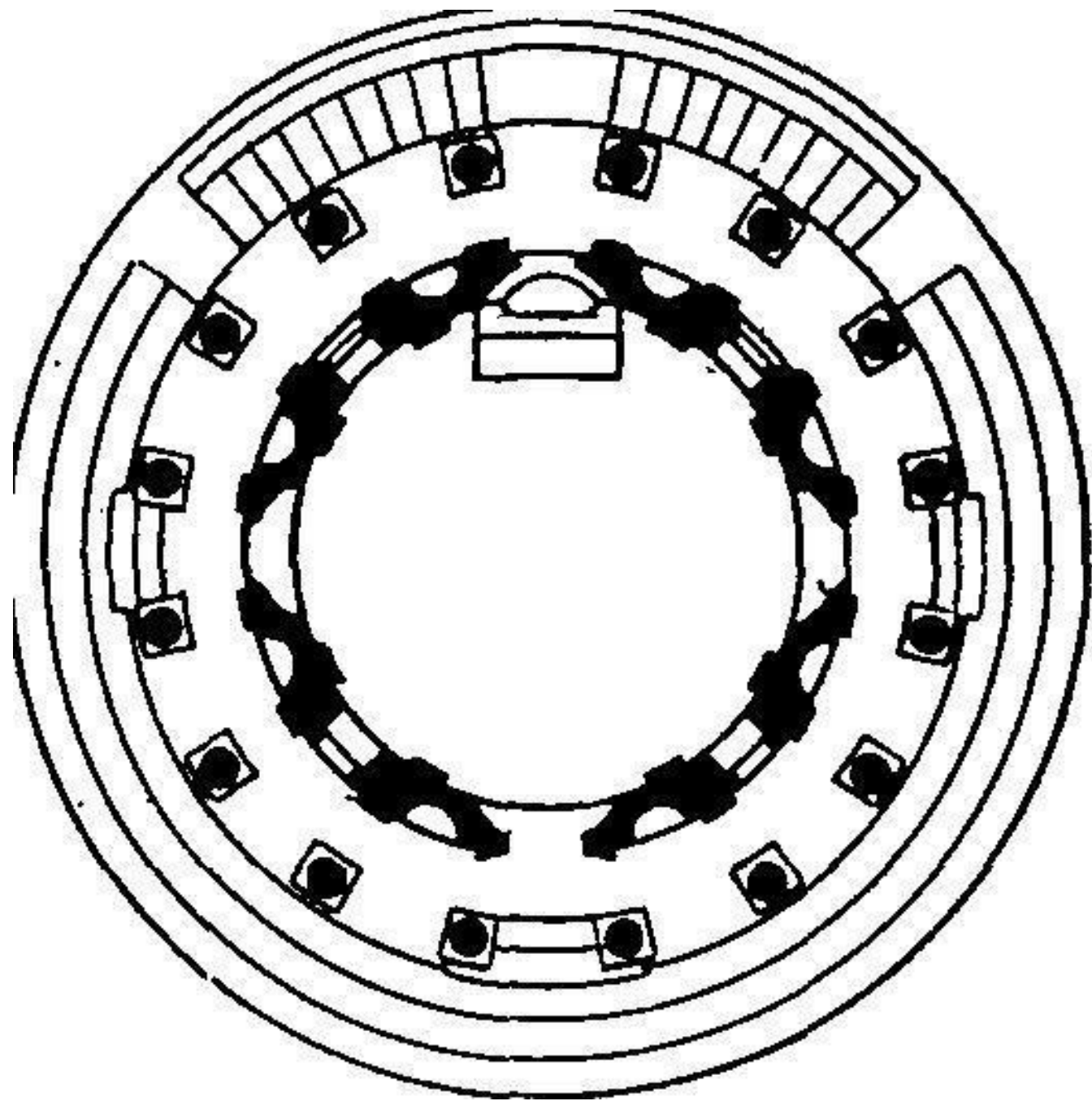

- dalším významným dílem Bramanteho je ***Tempietto di San Pietro in Montorio*** – jedna z jeho prvních prací v Římě, kam odjel pracovat pro papežský dvůr; postavena ve dvoře kostela San Pietro in Montorio na místě, kde byl zabit sv. Petr
- ***Tempietto*** je jednou z nejvíce antikizujících staveb Bramanteho
- na fasádě je opět velmi důležitá hra světla a stínu
- Bramanteho další *římskou realizací* je křížová chodba kostela ***Santa Maria della Pace*** stavěná v roce 1504
- přízemí s arkádami není nijak dekorováno, tak jako je tomu u Brunelleschiho
- patro je vytvořeno kolonádou s rovným překrytím; tento motiv se objevuje také ***v San Ambrogio v Miláně*** a ***v 1. pol. 16. st. také v celé severní Itálii***
- u nás se objevuje u architektů, kteří pracují v ***Rožmberku***, v ***Brtnici*** a v ***Telči***

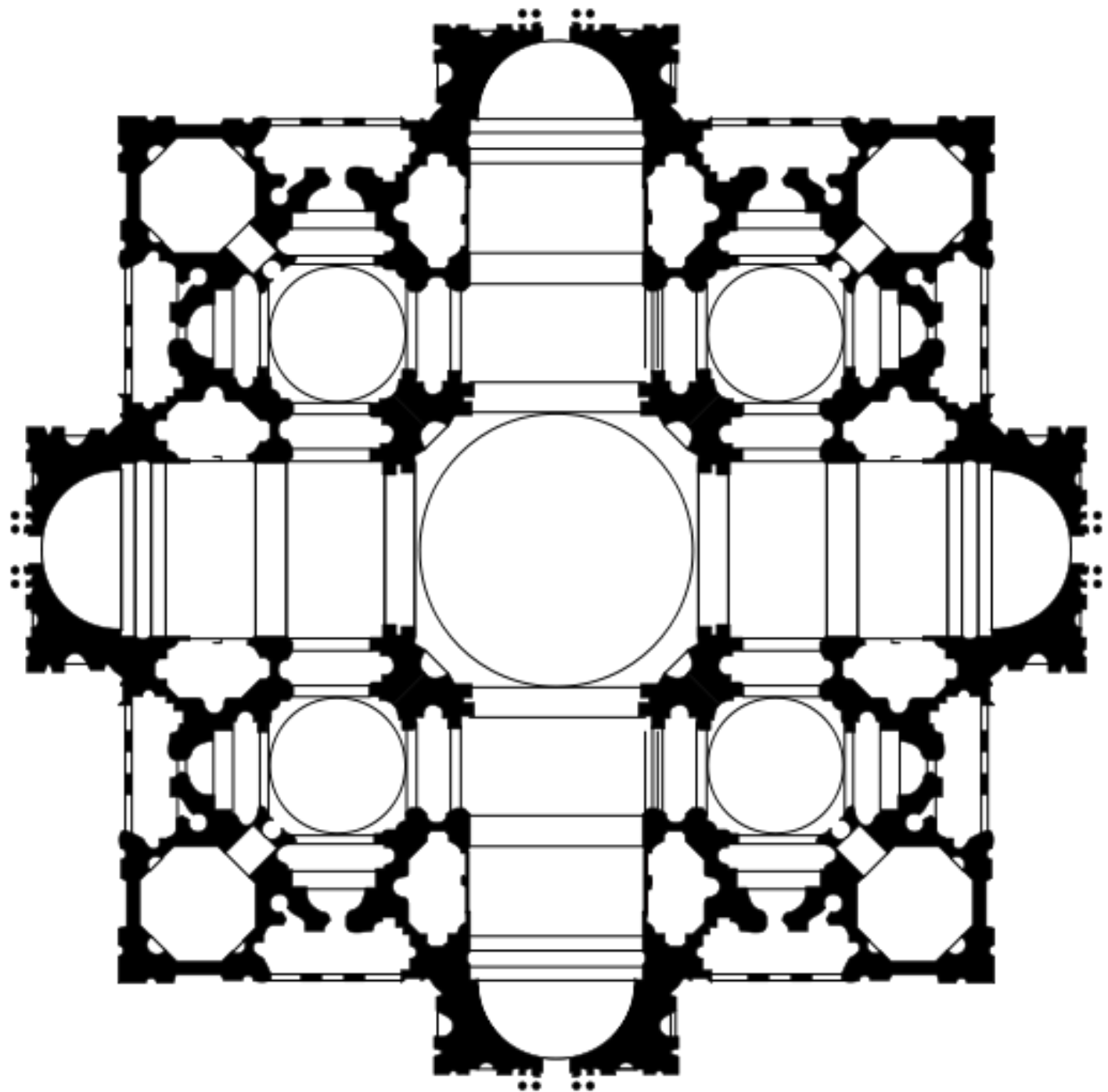
San Pietro in Montorio

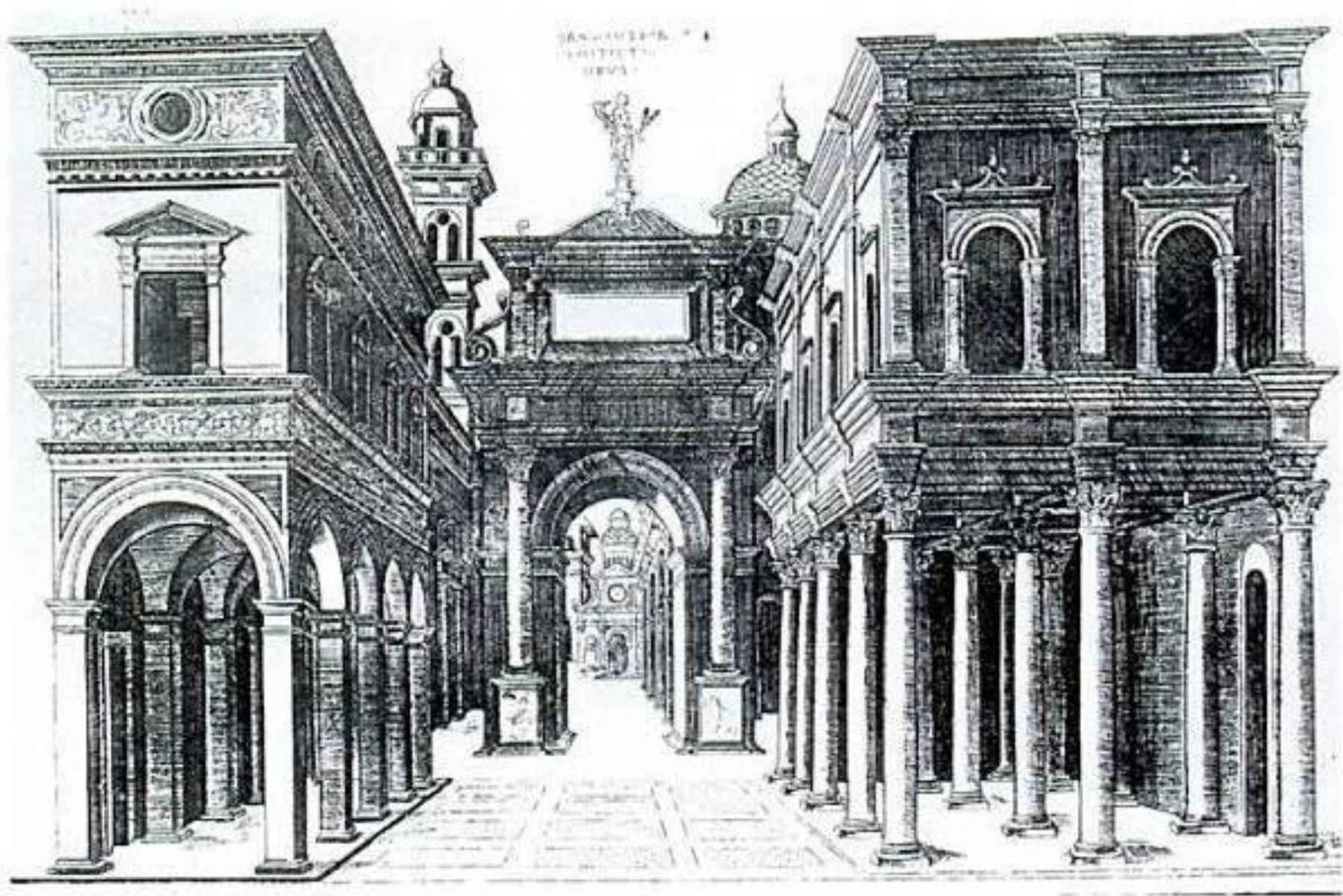

tempieto

https://www.youtube.com/watch?v=QXIXA4_5ehw

<https://www.youtube.com/watch?v=OYwloxnUWjg> -

Bramante, antická ulice v ideálním městě

„Il Chiostro del Bramante“, křížová chodba kláštera při Santa Maria della Pace, 1500–1504

Bramante, San Ambrogio, Milán

Bramante, San Ambrogio, Milán

Donato Bramante jako malíř

Hérakleitos – „*plačící filosof*“ (vlevo) a **Démokritos – „*smějící se filosof*“**, 1477; původní umístění: Sala dei Baroni, Palazzo Panigarola, Miláno, kol. 1500 (freska; přeneseno na plátno); Pinacoteca di Brera, Miláno

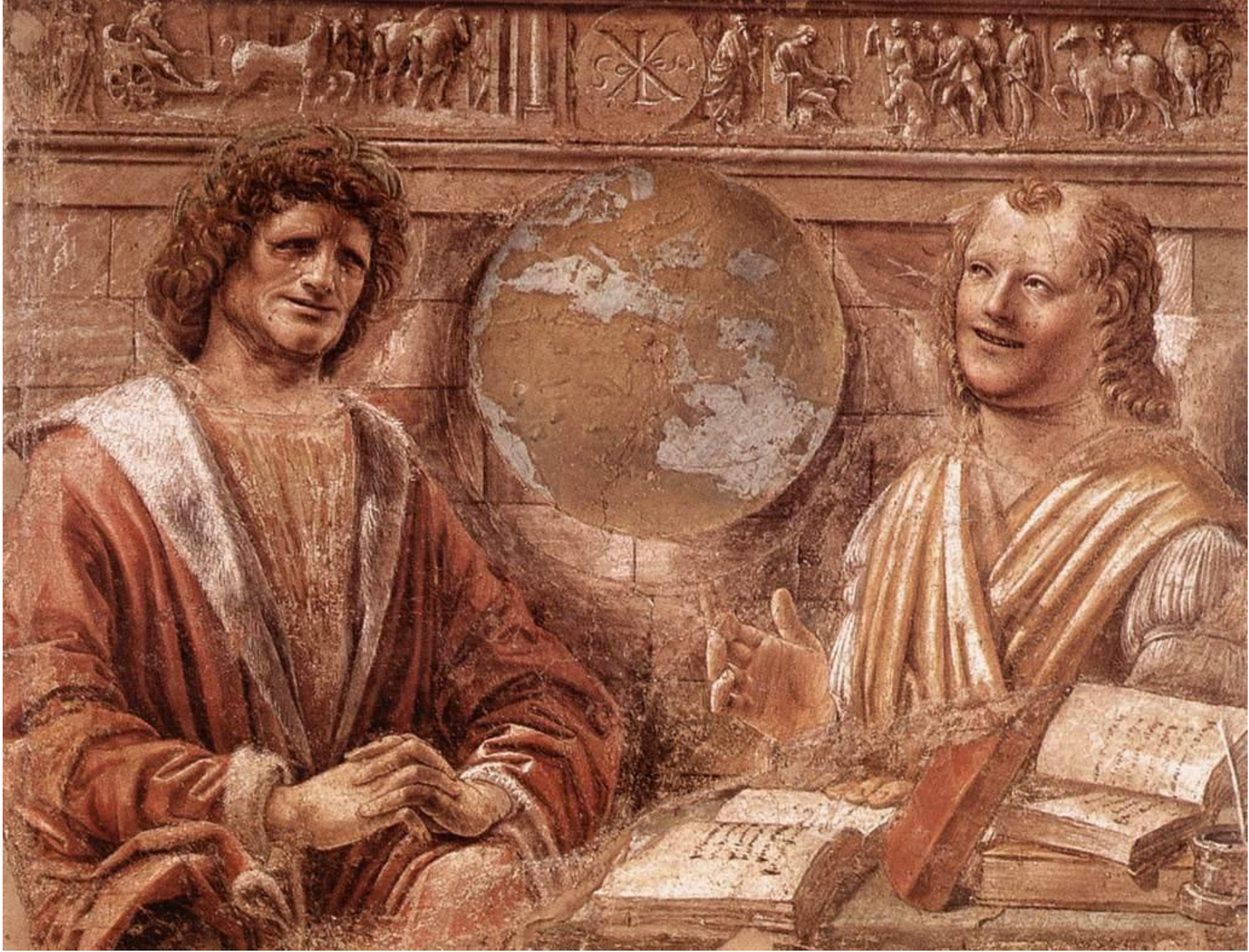
-Démokritos (asi 460 – asi 370 př. n. l.), řecký filozof, narozen v Abdérách na pobřeží Thrákie, známý jako „*smějící se filozof*“ (pobavený nad bláznovstvím lidstva; obyvatelé Abdér byli příslovečně pokládáni za hloupé)

-Démokritova filosofie byla srovnávána s filosofickým systémem jeho předchůdce, Hérakleita z Efesu (asi 535 – asi 475 př. n. l.), známého pod přezdívkou Temný (melancholie, zmar lidstva)

-tito starověcí filosofové byli spojeni Senecou coby kontrastní dvojice (rovněž Juvenalem a dalšími filozofy)

-florentští humanisté, kteří byli dobře obeznámeni s klasickými texty, uplatňovali tuto dvojici k alegorickému vyjádření názoru, že „veselé a radostné způsoby jsou nejvhodnější pro správného filosofa“

-oba filosofové jsou hojně zastoupeni v evropském malířství renesance a baroka, a to buď samostatně, nebo jako protějškové obrazy

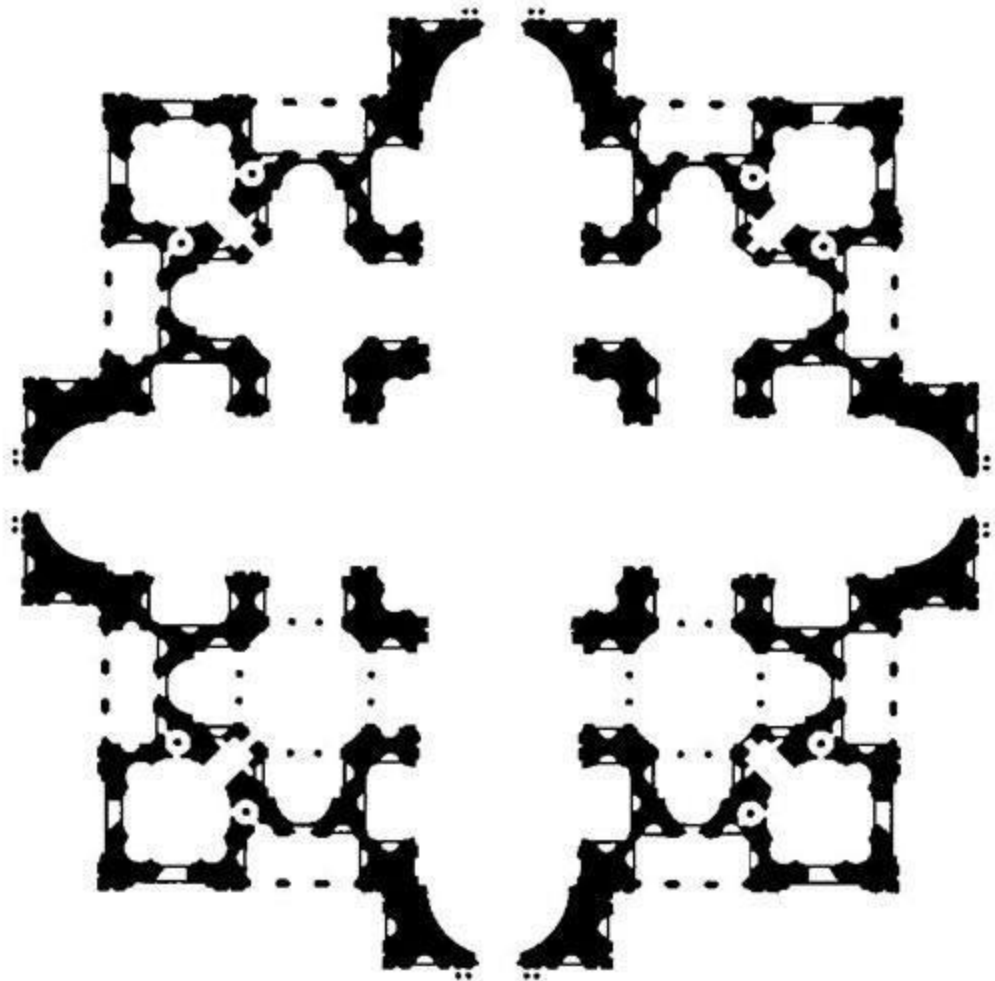
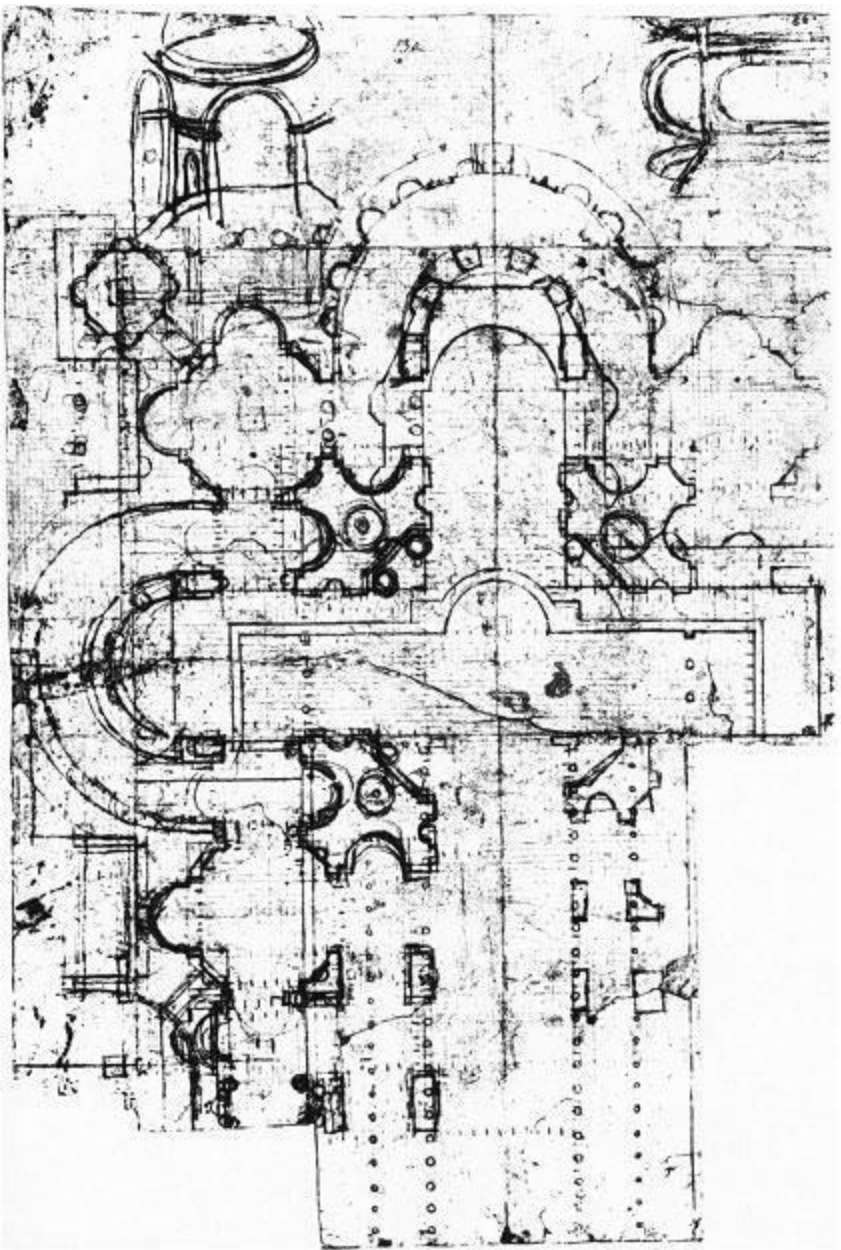
Sv. Petr ve Vatikánu

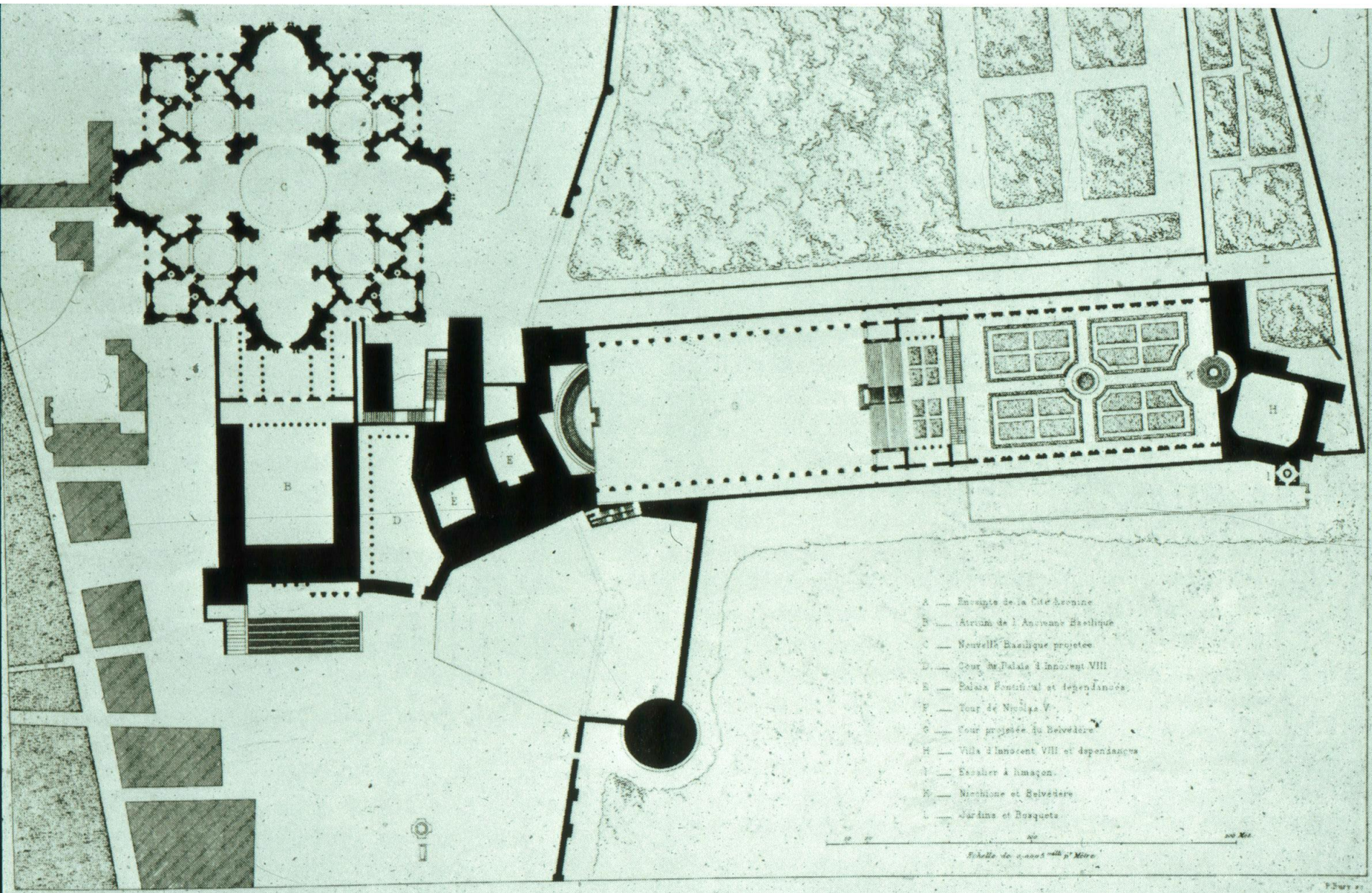
- papež **Mikuláš V.** chtěl původně přestavět pouze chórovou část stavby
- k tomuto projektu si povolal **Albertiho** (jeho návrh se nedochoval)
- 1505 – vypsán **konkurz na přestavbu chórové části Sv. Petra**; podle Vasariho v něm překvapivě zvítězil severoitalský architekt z Milána, **Bramante**
- k této příležitosti byla vydána **zakládací medaile s motivem chórové části**
- ve starší literatuře bývá tato **chórová část interpretována jako vstupní fasáda** – z toho se pak usuzovalo, že **Bramante projektoval přestavbu Sv. Petra jako centrálu**
- ve skutečnosti je však na medaili **zachycen chór**, takže při celkové přestavbě se přistoupilo **nejprve k přestavbě chórové části**

Sv. Petr ve Vatikánu

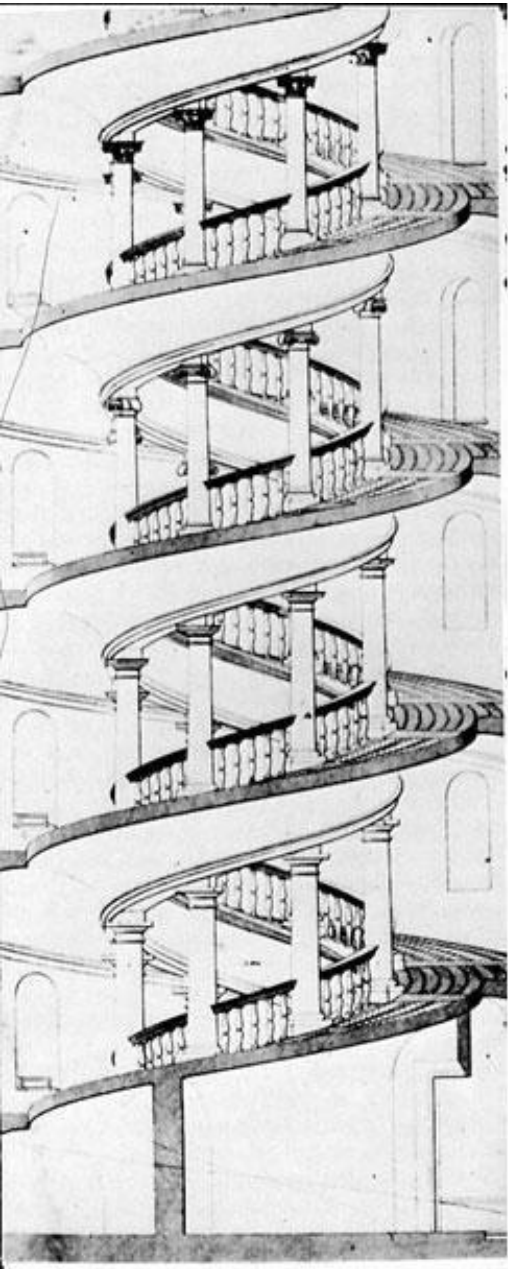
- Od **Bramanteho** se dochovaly **tři výkresy chóru**:
- **v prvním**, velmi spletitým návrhu z roku **1505–1506**, jsou zakresleny staré části stavby, kde jsou vidět velké, mohutné pilíře
- **na druhém návrhu** je zakreslena **podélná stavba**, která má být základem nové substrukce
- **třetí projekt přestavby** Sv. Petra byl **vydán v traktátu *Sebastiana Serlia***, který uvádí, že jde o projekt „od Raffaela“
- Serlio se domníval, že je to projekt Raffaelův, ve skutečnosti se však jedná **o projekt Donata Bramanteho** (Raffael pak v práci Bramanteho pokračoval)

- A — Enclos de la Cité Leonine
- B — Atrium de l'ancienne Basilique
- C — Nouvelle Basilique projetée
- D — Cour du Palais d'Innocent VIII
- E — Palais Pontifical et dépendances
- F — Tour de Nicolas V
- G — Cour projetée du Belvédère
- H — Villa d'Innocent VIII et dépendances
- I — Escalier à l'Imajon
- K — Niche et Belvédère
- L — Jardins et Bosquets

0 20 40 60 80 100 Mètres

17503 - ROMA - S. Pietro veduta da via delle Fondamenta

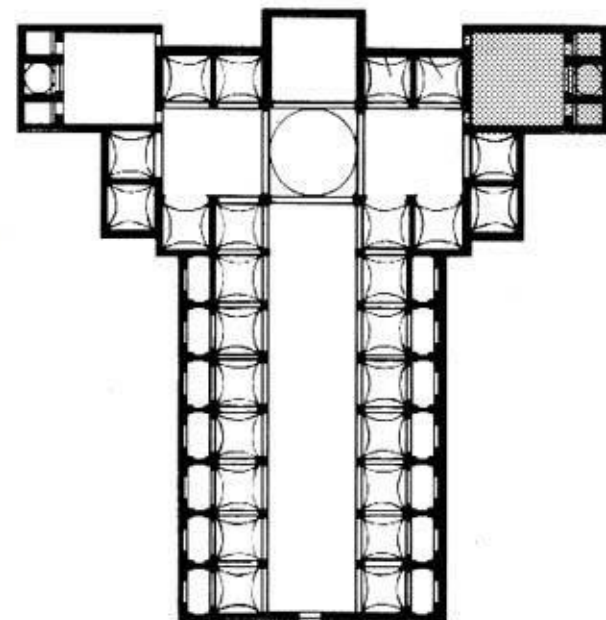
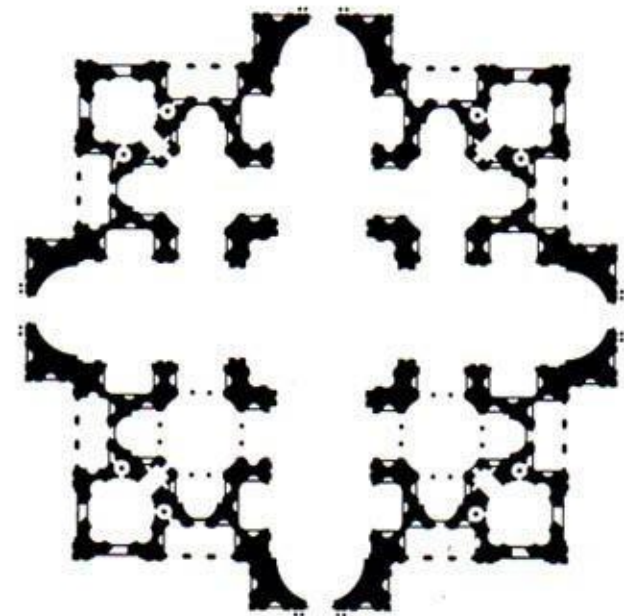
Antonacci

Bramante, *Cortile del Belvedere*, Vatikán, Řím, 1506

- Bramante **původně projektoval podélnou stavbu** – na plánu je však zachycena **pouze horní polovina projektu** – historikové 19. st. předpokládali **ztrátu druhé poloviny výkresu** a rekonstruovali pak tento plán *zrcadlově* jako centrálu – ve skutečnosti **jde ale o podélnou stavbu**
- pomocí půlkruhových apsid vytváří transept
- stavba vznikala velmi pomalu – ***Bramante*** a jeho oblíbenec ***Raffael*** postavili pouze čtyři pilíře
- po smrti ***Raffaela*** nastoupil na stavbu ***Antonio da Sangallo ml.***, který byl žákem **Michelangela** a ve svých kresbách a studiích vytváří **projekty centrály** ještě dávno před tím, než byl spojen se stavbou sv. Petra

Bramante, Sv. Petr v Římě; zakládací medaile; Brunelleschi, San Lorenzo ve Florencii

- pro ***Sangalla ml.*** představovala **centrála hlavní prostor** – oproti ***Bramantemu***, pro kterého **centrála není ještě hlavním prostorem** – je to ***jen tempieto***
- podobně je tomu i u ***Brunelleschiho***, který **centrální půdorys používá jen pro drobnější stavby** – pro **sakristie** nebo **pohřební kaple**, případně **pro chórové části kostelů**
- **centrála jako kostel se používá až od dob Michelangela**
- ***Sangallo*** začal v chrámu sv. Petra stavět vnější pilíře a apsidu; zemřel 1546
- po něm ***nastupuje Michelangelo*** (1475–1546, v té době už dost starý); chtěl dokončit stavbu apsidy a udělat ze Sv. Petra **velkou centrálu**
- původní projekt podélné stavby je zastaven a Michelangelo vytváří velkou centrálu

- zjednodušuje bramantovskou architekturu, pro kterou je příznačná **minuciózní prokreslenost a hra světla a stínu**
- naproti tomu ***Michelangelova fasáda*** je plastická a **už raně barokní**
- v chórové části, která je vidět z Vatikánských zahrad, je to nejzřetelnější
- ***Michelangelo*** obestavěl fasádu vnějšími pilíři a obohatil ji nikami pro sochařskou výzdobu
- dostavěl apsidu, do přední části stavby však již nedospěl

**Sv. Petr;
Michelangelo a
po něm
Giacomo della
Porta a Barozzi
da Vignola –
kupole; Maderna
– fasáda**

Airpano
GALLERY

© AIRPANO
WWW.AIRPANO.COM

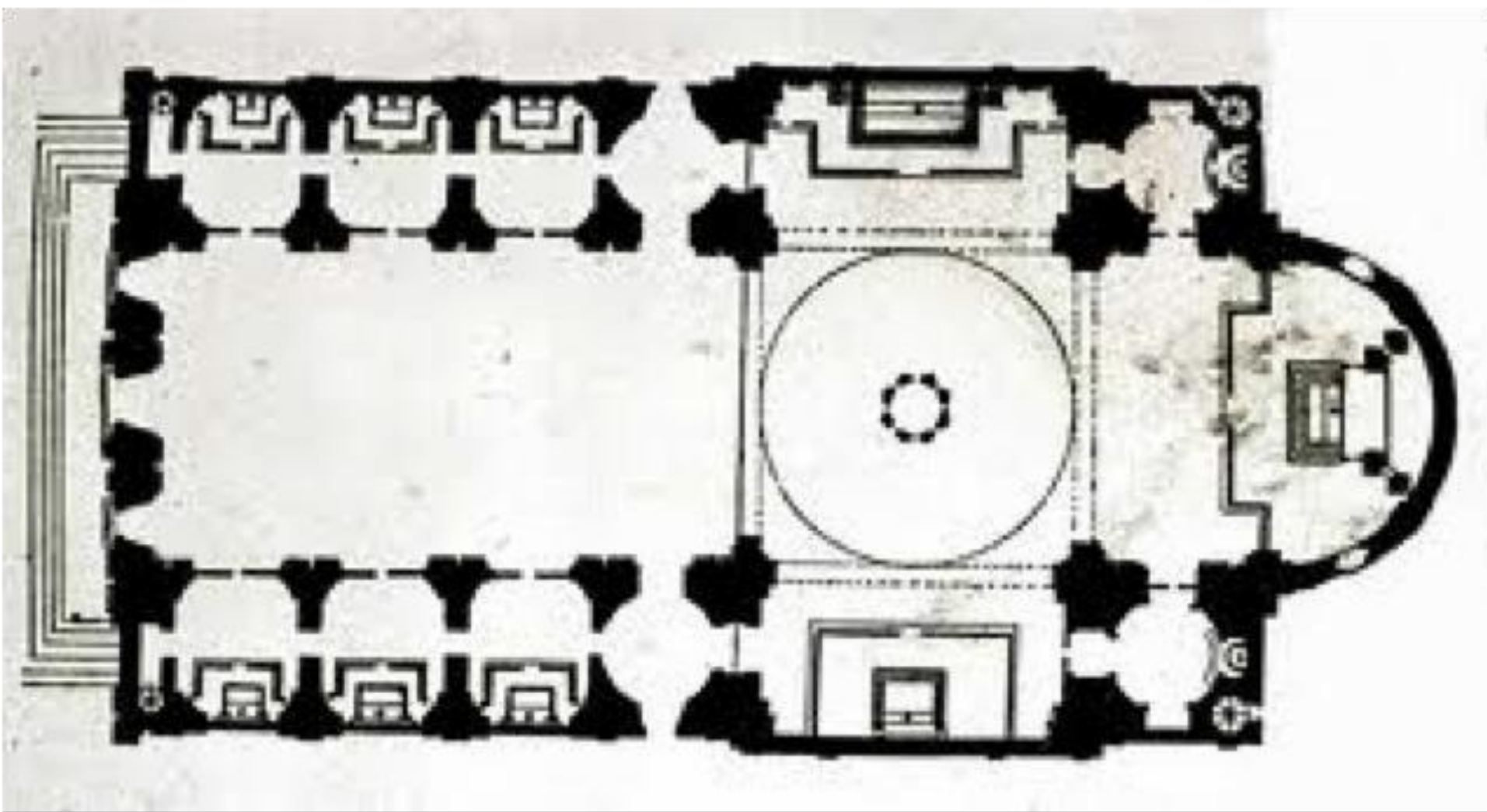
- Michelangelo začal stavět také kopuli, ale v roce 1546 zemřel
- po něm nastupuje ***Giacomo della Porta*** a ***Barozzi da Vignola***, další Michelangelův žák, architekt a teoretik, který dostavěl kopuli a postavil na ni lucernu, která **je již zcela barokní a s michelangelovskou architekturou nemá nic společného**
- ***da Vignola*** je také autorem římského kostela ***Il Gesú***, jehož fasáda je již **plně barokní** – postavil ji ***Giacomo della Porta***
- kostel ***Il Gesú*** (1568–1577) je považován **za první barokní stavbu**, která byla realizována na objednávku **jezuitského řádu**
- kostel **významně ovlivnil církevní architekturu 17. st.** – jeho dispozice vychází **z liturgických principů protireformace**, jejichž hlavním nositelem bylo právě **Tovaryšstvo Ježíšovo** – věřící se mají shromažďovat **v jediné chrámové lodi** a bohoslužba tak probíhá jakoby blíže obyčejnému věřícímu

II Gesú, Řím – inspirace pro dostavbu Sv. Petra

- dvoupatrové průčelí kostela je **členěno pilastry**, různou výškou lodí vyrovnávají **voluty po stranách**
- přestože **fasáda ještě není typicky barokně dynamická**, **vnitřní prostor je bohatě členěn a vyzdoben**, její výraz už přesahuje do dalšího, **17. století**
- po tomto **prvním raně barokním pokusu** pokračují v téže intenci **práce na chrámu sv. Petra po celé 17. st.**
- kostel navržený **Bramantem a Michelangelem** (který jej navrhl jako *centrálu* na půdorysu řeckého kříže) se v roce **1603 mě ní v baziliku** – byla k němu **přistavěna monumentální chrám ová lod'**, a **Carlo Maderna**, který byl pověřen jeho dostavbou, navrhuje **nové průčelí**, které je **inspirováno průčelím kostela *II Gesú***

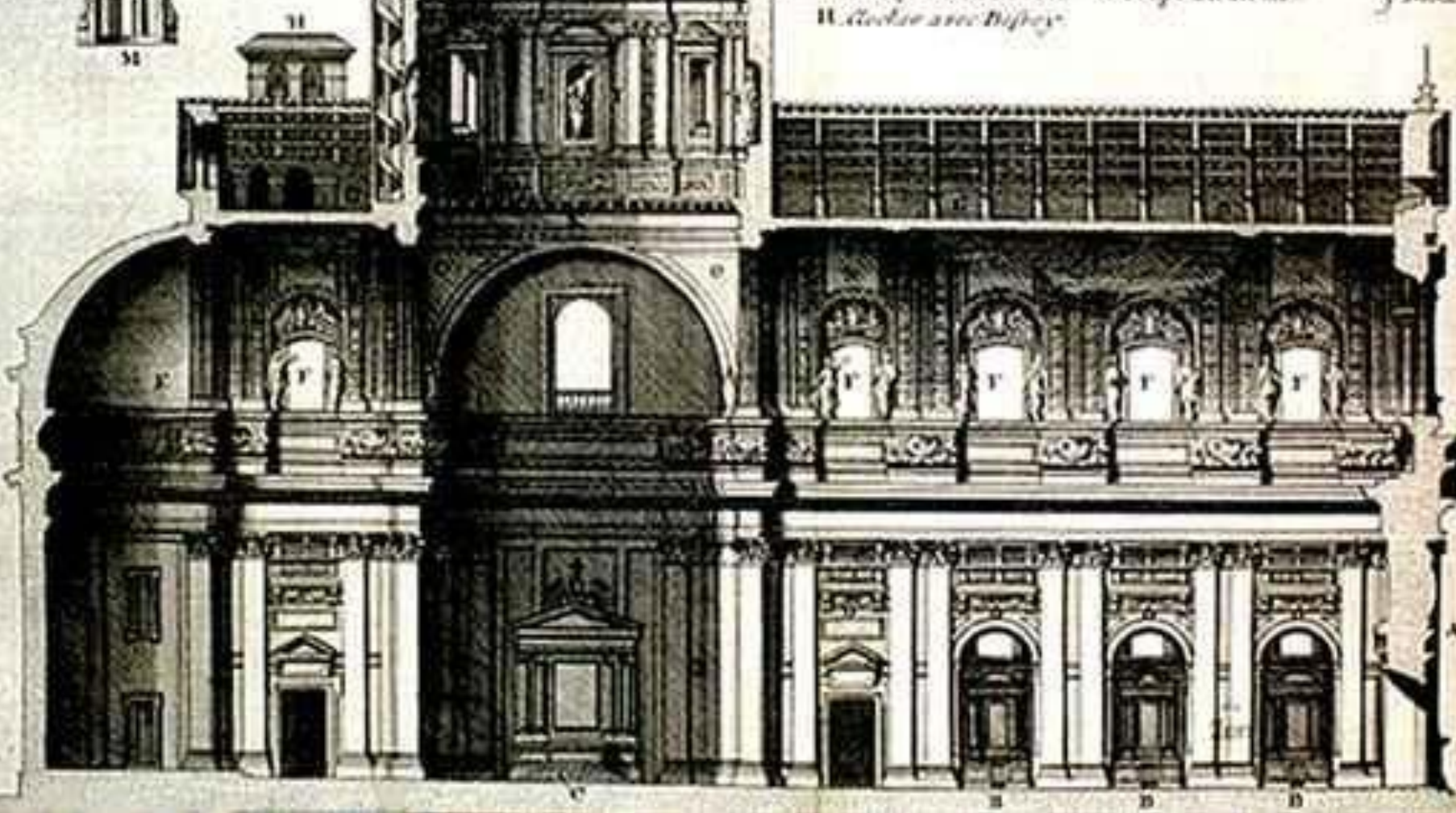

CHIESA DEDICATA AL NOME DI GIESÙ DE' PADRI GIESUITI NEL RIONE DELLA PIGNA

- A Profil du Portail
- B Chapelle
- C Autel de François Xavier
- D Tribune avec ^{le corps} _{Muraille}
- E Chaire
- F Vitraux
- G Charpente du Comble
- H Rocher avec Différent
- I Tour du Dôme
- K Croisement des Pontons
- L Escalier à vis
- M Lanterne
- N Grand Vitraux de la Nef
- O Pontons ou Fenêtres
- V Coup de Dôme

Pour les
des Bâties
dans les
Bâties

L'Église de la Vierge

Giacomo da Vignola, Gesu interior, 1568-73

Il Gesù – panoramatická prohlídka kaple Madonna della Strada:

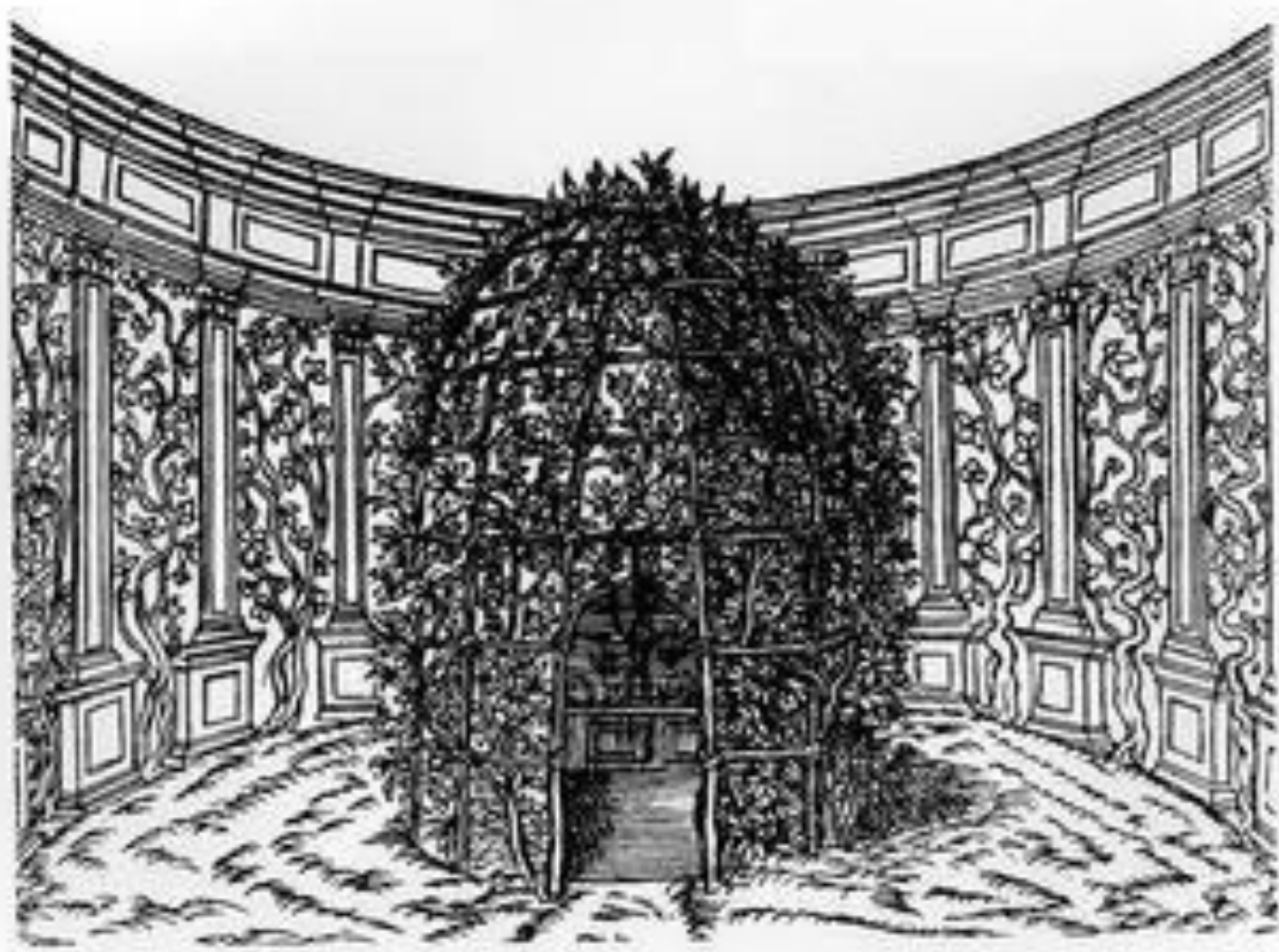
<http://panoramy.zbooy.pl/360/show.html?max=1&p=rzym-il-gesu-madonna-della-strada&lang=e&t=32>

Sv. Petr – Carlo Maderna

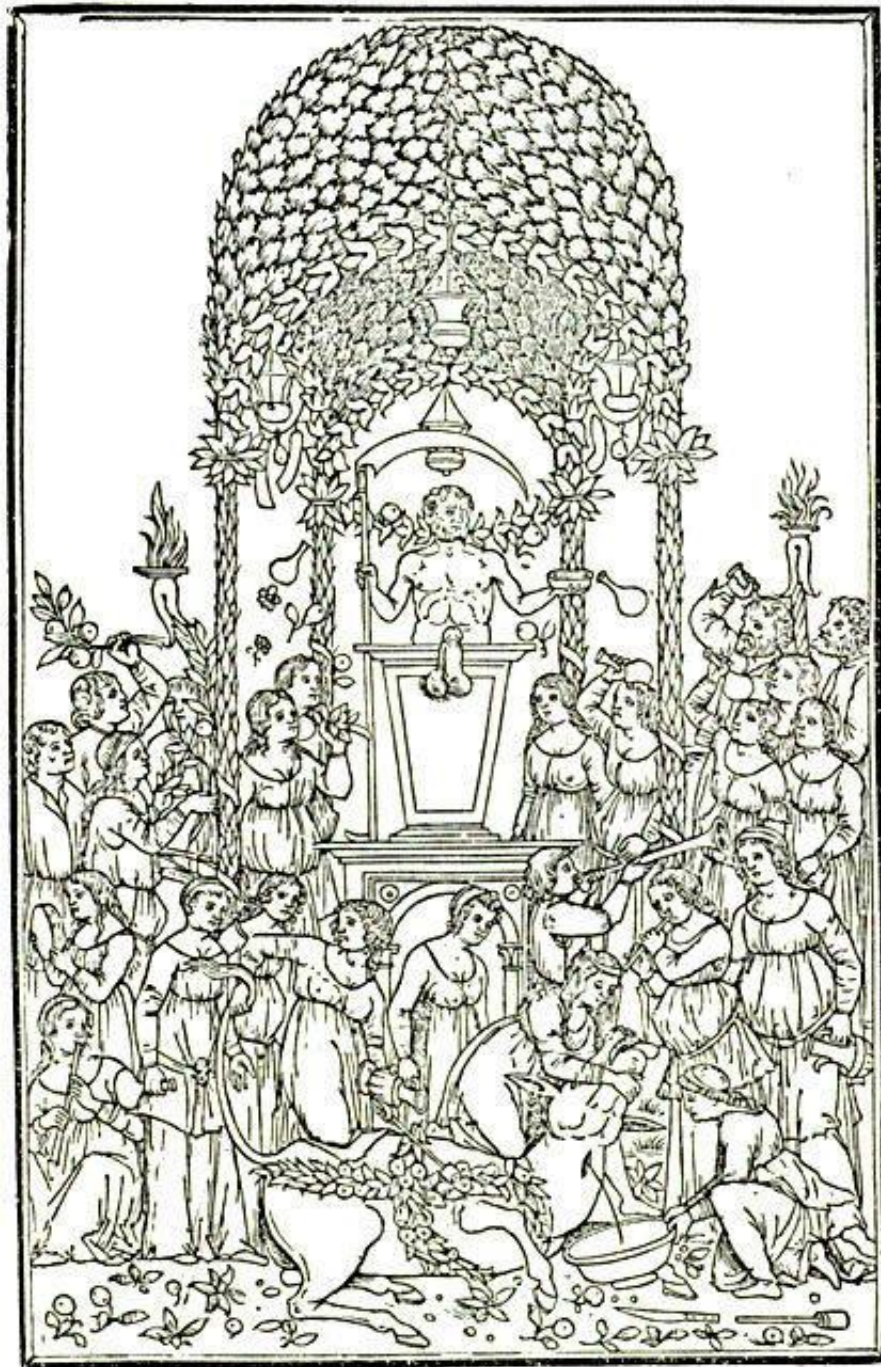
- průčelí je široké, ale také dosti vysoké, takže částečně zakrývá novou velkolepou kupoli, která uzavírá transept
- široké trojstupňové schodiště, které vede k pěti portálům baziliky, dokresluje teatrální dojem fasády, na níž *Maderna* uplatňuje rafinovanou hru světla a stínu
- autorem původní koncepce celého Vatikánu je Donato Bramante
- z pol. 15. st. pak pochází vatikánský letohrádek papežů – *Belvédér*, jehož autora sice neznáme, ale je zřejmé, že se tu jedná o nápodobu antické vily, ovšem v pojetí architekta poloviny 15. st., jehož představa vily je ještě středověká: jsou tu dvě patra – cimbuří a otevřená lodžie
- *Belvédér* byl postupně přestavován; když se Bramante objevuje v papežských službách, je pověřen úkolem postavit nový papežský palác a spojit ho s *Belvédérem*, který měl být rovněž přestavěn

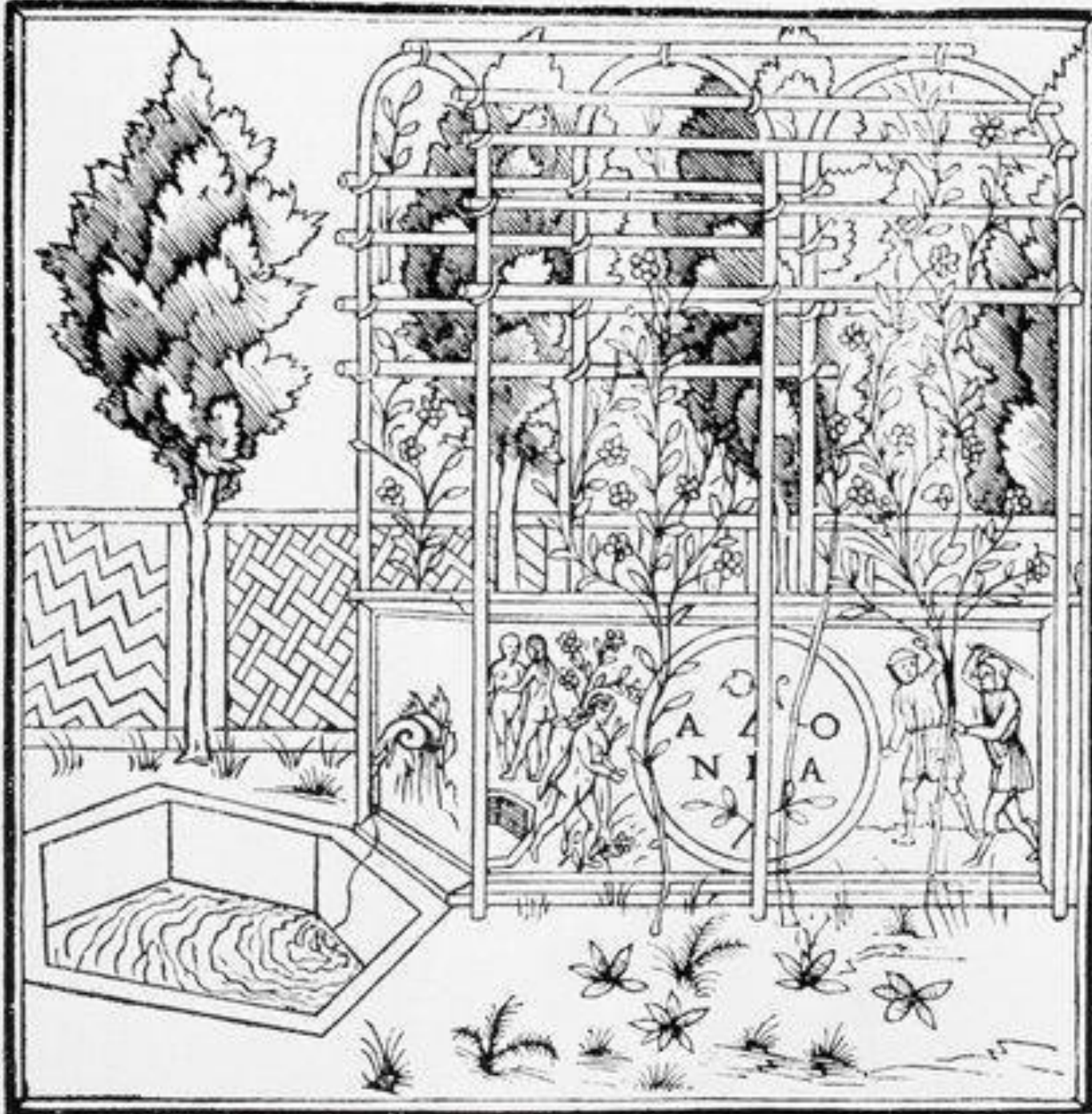
- **Bramante** postavil ve Vatikánu **dvůr sv. Damase**, který po jeho smrti vyzdobil **Raffael** a jeho žáci
- do komplexu byly zahrnuty i staré stavby
- **Bramante** měl při řešení vatikánských dvorů ideu velké niky, která by se klenula mezi jednotlivými nádvořími – dvůr byl terasovitý
- tři sta metrů dlouhý obdélný dvůr měl spojovat nádvoří **sv. Damase** a nádvoří **Belvedéru**
- za terasami a nikou se nacházela *glyptotéka* – muzeum antických soch v zahradě – sem byly postupně přistavovány grotty, obelisky a nejrůznější antikizující stavbičky
- zahradu ikonograficky analyzoval **Ernst Gombrich**, který odhalil, že její řešení vychází z knihy **Hypnerotomachia Poliphili – Boj spánku s Erótem**; jejím autorem je esoterik **Francesco Colonna**
- kniha pochází z pol. 15. st. a je doprovázena ilustracemi neznámého autora; jeho dřevořezy fungují jako vzory až do 18. st. – jsou to motivy jako nymfa u pramene, obelisky, kaskáda apod. – z tohoto vzoru vychází i výzdoba zahrad v **Shönbrunnu**, která však pochází až z konce 18. st. a je tedy do jisté míry v této době již anachronismem

Francesco Colonna (1432/33–1527), *Hypnerotomachia Poliphili*, zahradní altán, dřevořez, Benátky, vydal: Aldus Manutius, 1499, soukromý majetek, The Stapleton Collection

Francesco Colonna
(1432/33–1527),
*Hypnerotomachia
Poliphili*, pohanská mše,
rytina, Benátky, vydal:
Aldus Manutius, 1499,
Benátky, Biblioteca
Nazionale Marciana

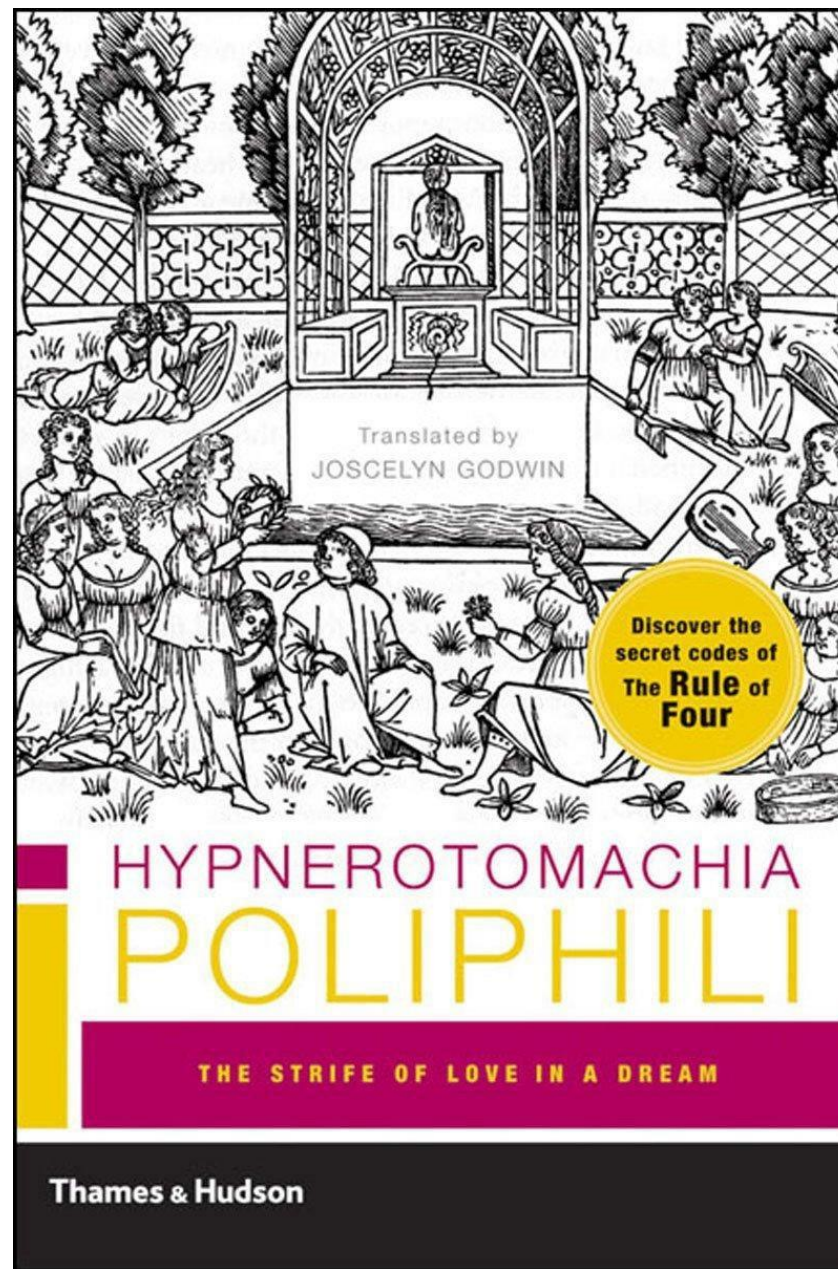
Francesco Colonna (1432/33–1527), *Hypnerotomachia Poliphili*, zahradní scéna, dřevorez, Benátky, vydal: Aldus Manutius, 1499, soukromý majetek, The Stapleton Collection

angonia agitato, & per questo modo abito etiendo, che inaudiente al
 fine di quella floribonda copertura perueni, & riguardando una innume
 rosa turba di iuuentude promiscua celebrenente festigianze mi apparue,
 Cum sonore uoce, & cum melodie di uarii soni, Cum uenusti & ludibon
 di tripudii & plausi, Et cum molta & iocundissima letitia, In una amplif
 sima planitie agminatamente solatiantise. Dique per questa tale & grata
 nouitate in uaso sopra sedendo admiratiuo, di piu oltra procedere, trapen
 solo io steti.

Et ecco una come insigne & festiua Nympha dindi cum la sua arden
 te facola in mano despartitosi da quelli iuerso me dirigendo tendena gli

Francesco Colonna
 (1432/33-1527),
*Hypnerotomachia
 Poliphili*, Nymfy s
 milencem Polie,
 dřevořez, soukromý
 majetek, The
 Stapleton Collection

Godwin, Joscelyn (ed.). *Francesco Colonna, Hypnerotomachia Poliphili. The Strife of Love in a Dream*. 1st ed. 496 p. London: Thames and Hudson, 2005. ISBN: 978-0500285497.

- kniha je esoterická, plná astrologických symbolů, je v ní použito i zvláštní vymyšlené písmo
- Hypnerotomachia Poliphili byla v 15. st. velice oblíbená
- v architektuře 15. st. se objevuje **zvláštní dekorativismus**, který je obsažen v díle **Brunelleschiho, Albertiho i Bramanta**
- architekturu 16. st. nejvýrazněji reprezentuje **Michelangelo** a **Raffael**, který vytvořil *syntézu mezi středověkým a antickým*; totéž lze říci i o **Bramantovi**, ale **Raffael** je na rozdíl od něho mnohem úžeji svázan s antikou – v interiérech svých paláců vytváří prostor renesančně-barokní
- **Emil Kauffmann** v této souvislosti mluví o *renesančně barokním systému*, který se dá oddělit od středověku na jedné straně, na druhé straně pak od 19. st.; jeho „renesančně-barokní systém“ je dvoustupňový – jedná se o strukturalistické pojetí 30. let
- **Brunelleschi** byl tedy pro Kauffmanna z tohoto hlediska ještě středověkým autorem, pak následují jeho nástupci **Alberti** a **Bramante**, ale skutečný renesančně-barokní prostor vytváří podle něho až **Raffael** a **Carlo Maderna**